

УДК 796. 071. 24 (477)

СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ ТЕНІСОМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ: ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Ольга БОРИСОВА

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація. Сучасна структура професійного тенісу у світі є транснаціональним утворенням із глобальним рівнем керування, діяльність якого спрямована на трансформацію виду спорту в прибуткове комерційне підприємство. Функціонування системи змагань сприяє реалізації як спортивних, так і комерційних завдань, діяльність менеджерських контор є лише підприємницькою. В статті визначені сутнісні характеристики та особливості організації й управління системою професійного тенісу з урахуванням впливу тенденцій розвитку світового спорту.

Ключові слова: професійний теніс, спортивно-комерційний вид діяльності, система організації і управління, спортсмен-професіонал.

Постановка проблеми. Актуальність розвитку спорту для будь-якої держави визначається його соціальними функціями. Радикальні зміни, що відбуваються в сучасному спорті вищих досягнень, обумовлюють необхідність розробки його стратегії розвитку на національному рівні відповідно до загальносвітових тенденцій. Перебудова соціально-політичного устрою, формування ринкових відносин в Україні, зниження показників у спорті вищих досягнень свідчать про необхідність наукового обґрунтування зміни організаційної системи спорту й пошуку нових ефективних методів управління з урахуванням особливостей сформованого в країні соціально-економічного, політичного й національно-культурного середовища, а також процесів, що властиві системі світового спорту [1-2]. Одним із видів спорту, що активно розвивається у світі й істотно впливає на підтримку позитивного міжнародного іміджу будь-якої країни, у тому числі й України, є професійний теніс. Сучасний теніс вийшов за рамки вузького уявлення про спортивну діяльність і становить потужну індустрію з виробництва й реалізації спортивного видовища. Більш ніж за столітню історію розвитку він значно зміцнив свої позиції у світі професійного спорту, створивши власну інфраструктуру.

Теоретичний аналіз насамперед повинен сприяти визначенню наукових підходів із позицій загальної теорії спорту, врахування досвіду, накопиченого країнами-лідерами у професійному тенісі, тенденцій його розвитку в сучасному світі й адаптації до специфіки нашої країни. Формування системи професійного тенісу в Україні має здійснюватися в цілому, в контексті з головними завданнями розвитку вітчизняного спорту серед яких: забезпечення високих показників у спорті вищих досягнень; створення умов для послідовності в роботі дитячо-юнацьких структур, удосконалення підготовки й збереження кадрового потенціалу. Ліквідація державної монополії на спорт актуалізувала розробку ефективних механізмів його керування, взаємодію з бізнесом, поліпшення умов інвестування. Крім того, створивши для спорту умови переходу на нову організаційно-економічну основу, держава може залучити додаткове джерело фінансових надходжень у бюджет країни. Важливо врахувати, що професіоналізація й комерціалізація сучасного спорту сприяли не тільки його модифікації в цілому, системи управління й підготовки спортсменів, але й обумовили зміну питомої ваги професійного компонента в загальній системі спорту зі спрямованістю до максимальної результативності, технічності, естетичності й видовищності. Тому в сучасній теорії спорту розглядаються проблеми взаємин професійного напряму й спорту вищих досягнень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконується в рамках теми 2.1.1. «Професійний спорт – система знань і сфера практичної діяльності» Зведеного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури й спорту на 1998 – 2000 рр. Державного комітету України з фізичної культури й спорту, номер державної реєстрації 0199U001831, теми 1.1.7. "Методико-теоретичні основи розвитку професійного спорту в Україні" Зведеного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури й спорту на 2001 – 2005 рр. Державного комітету молодіжної політики, спорту й туризму України, номер державної реєстрації 0103U003018 і теми 1.1.4 "Історичні й організаційні напрямки розвитку професійного спорту в Україні" Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури й спорту на 2006 – 2010 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді й спорту, номер державної реєстрації 0106U010760.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплексний аналіз літературних джерел показав, що модифікація сучасного спорту, обумовлена процесами глобалізації, професіоналізації й комерціалізації, свідчить про необхідність наукового обґрунтування реорганізації національних організаційно-управлінських систем спорту відповідно до загальносвітових тенденцій. Відзначена проблема особливо гостро проявляється в спортивних іграх, які не тільки популярні та видовищні, але й комерційно привабливі. Сьогодні в цій галузі накопичений великий обсяг емпіричного матеріалу, що вимагає не тільки теоретичного осмислення, але й інтеграції знань у єдину систему. Для наукового обґрунтування основ розвитку професійного тенісу необхідний комплексний підхід, що передбачає розгляд виділеної проблеми в трьох основних аспектах: історичному, структурному й організаційному.

Мета дослідження: визначення особливостей організації й управління системою професійного тенісу з урахуванням впливу тенденцій розвитку світового спорту.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить діалектичний аналіз складних соціальних процесів і явищ, до яких належать професійний спорт у цілому й професійний теніс зокрема. Дослідження припускає використання методологічних підходів загальної теорії спорту, викладених у працях вітчизняних і закордонних фахівців.

У процесі виконання роботи використовуватимуться такі методи дослідження: системний аналіз; історико-логічний метод; аналіз наукової літератури й документів; абстрагування, індукція, дедукція; порівняння й зіставлення; функціонально-структурний аналіз.

Результати досліджень та їх обговорення. Теніс сьогодні як вид спорту вийшов за рамки вузького поняття спортивної діяльності, а становить потужну індустрію з виробництва й реалізації спортивного видовища. Більш ніж за 100-літню історію теніс значно зміцнив свої позиції у світі професійного спорту, створивши свою інфраструктуру. Активну участь в одержанні прибутків беруть не тільки організатори професійних турів і турнірів, але й виробники товарів і послуг, спортсмени й менеджери тощо.

У теперішній час основними керівними організаціями в тенісі на міжнародному рівні є Міжнародна федерація тенісу (ІТФ), що очолює олімпійський напрямок тенісу, Асоціація тенісистів-професіоналів (АТР) і Жіноча асоціація тенісу (WTA), що очолюють професійний напрямок тенісу. Пріоритетними напрямками діяльності АТР і WTA є розвиток і зміцнення позицій професійного тенісу у світі, проведення міжнародних спортивних змагань, а також рекламна й видавнича діяльність. АТР поєднує близько 3000 тенісистів, WTA – близько 2200 тенісисток, а членство в них є індивідуальним.

Національний рівень репрезентують національні федерації тенісу 205 країн, які підзвітні регіональним представництвам ІТФ, а саме: Європейська тенісна асоціація (ЕТА), Тенісна федерація Азії (АТФ), Конфедерація тенісу Північної й Південної Америки (СОСАТ), Конфедерація тенісу Центральної Америки і Карибів (СОТЕСС), Конфедерація тенісу Африки. 2008 року АТР, WTA, ІТФ та Комітет «Великого шолому» об'єднали зусилля щодо вдосконалення професійного тенісу.

В основі організації діяльності ІТФ, АТР і WTA турів лежить функціональна структура управління. Проте якщо ІТФ очолює президент, то керує АТР і WTA турама Дирекція, яку очолює виконавчий директор, яка визначає правила й політику туру. До Дирекції АТР

входять представники Ради гравців, яка висвітлює проблеми й вимоги гравців, і Ради організаторів, що вирішує питання організації турнірів. 2008 року вперше за всю історію провідні гравці поєднали спортивну кар'єру й керівні посади. Так, президентом Ради гравців на 2 роки став Роджер Федерер, а Рафаель Надаль і Новак Джокович увійшли до її складу. До складу Дирекції WTA, крім організаторів і спортсменок WTA туру, входять представники ITF, національних федерацій тенісу та спортивних фірм, що нехарактерно для чоловічого тенісу [5, 7].

Отже, в керівництві ATP і WTA турів беруть участь організатори турнірів, гравці та бізнесмени. Участь гравців є відмінною рисою системи професійного напрямку тенісу. Наступною його особливістю є наявність організацій тільки на міжнародному рівні, в той час як олімпійський – рпрезентований на всіх рівнях: міжнародному (глобальному), регіональному й національному.

Аналіз сучасної системи змагань у тенісі свідчить, що вона становить єдину вертикально-інтегровану систему, має річний календар змагань, який передбачає щотижневе проведення турнірів із січня до листопада. Всі турніри, залежно від призового фонду, складу учасників, рейтингових очок та організації, під патронатом якої проводиться турнір, поділяються на категорії і серії (рис 1).

Характерною рисою сучасного тенісу є постійне вдосконалення не тільки організаційно-управлінської структури, але і системи змагань, що спрямована на залучення глядача, врахування інтересів бізнесу та збереження здоров'я основних дійових осіб – тенісистів. Сезон 2009 р. є «новою ерою» в ATP. Так, від 1 січня 2009 р. ATP Tour офіційно перейменований у ATP World Tour, складається із 63 турнірів, що відбуваються у 31 країні, на різних континентах і покриттях (грунт, трава, хард, хард у залі). Серії турнірів, призовий фонд яких в 2009 році перевищить 100 млн дол, мають такі назви: турніри «Великого шолому» (4 турніри), ATP World Tour Finals (від 2000 р., проводиться ATP разом з ITF), ATP 1000 Series /Турніри серії "Мастерс" (8+1), ATP 500 Series (11), ATP 250 Series (39-40). ATP Challenger Series (115) служать перехідною ланкою для участі у професійній серії, а набирати рейтингові очки молоді тенісисти починають на турнірах серії Futures (420), яка проводиться ITF.

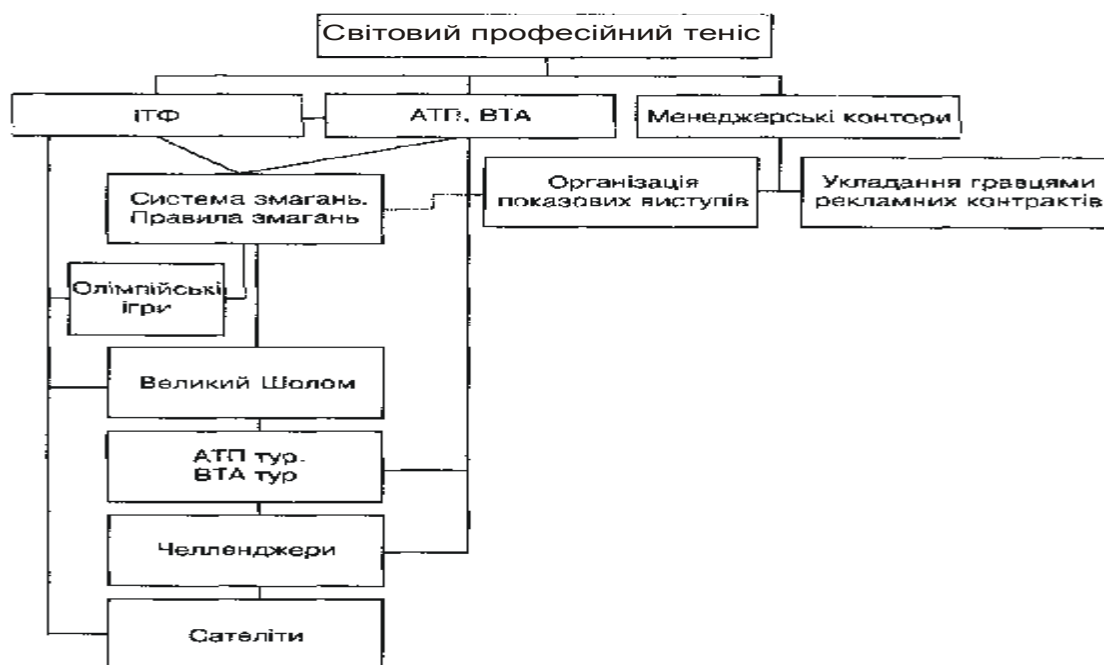

Рис. 1. Система світового професійного тенісу

Відповідно до нової градації переможець турніру "Великого шолому" заробить 2000 очок, серії «Мастерс» – 1000. Фіналісти одержать 1400/700, а півфіналісти – 900/450 відповідно, що вдвічі більше, ніж при старій системі підрахунку. Інші турніри стали рівними

й залишилися без подвоєння очок, винятки становлять 11 турнірів ATP 500 Series. Поділ турнірів на категорії створив структуру ранжування, відповідно до якої перемога на турнірі «Мастерс» рівноцінна двом перемогам у серії «500» і чотирьом у серії «250». Вперше в історії тенісисти одержуватимуть очки за участь у матчах Кубка Девісу. Крім того 2009 року турніри ATP істотно збільшили призові фонди, особливо це стосується «Мастерсів». Наприклад, в Індіан-Уельсі й Майамі вони зросли на 900 тис. дол. США й становлять 4,5 млн. дол. США. Сьогодні граєць № 1, який зіграв вісім із дев'яти турнірів ATP 1000 Series і взяв участь в ATP World Tour Finals, одержує як бонус 1,5 млн. дол. США, а граєць № 2 – 750 тис. дол. США.

Проте не всі нові рішення сприяли досягненню поставлених завдань: турніри найнижчої категорії ATP 250 втратили свою цінність для провідних гравців як в рейтинговому, так і грошовому аспектах, це призвело до значної різниці в очках між тенісною елітою та іншими гравцями. Зміни в рейтингу фактично відбуваються всього 13 разів на рік, що спричинило не тільки до банкрутства деяких змагань, а й часткову втрату глядацького інтересу.

Істотні зміни відбулися 2009 року й у жіночій професійній серії, зокрема запроваджена нова класифікація турнірів. Категорії скасовано та замінено на два класи турнірів: «Прем'єр» і «Міжнародний» і турніри «Великого шолому». У результаті цього жіноча професійна серія турнірів WTA туру 2009 р. містить 54 турніри, які проводяться в 31 країні (з них 25 – у Європі, 15 – у Північній і Південній Америці, 14 – в Азії й Океанії). Для порівняння 2008 року було 60 турнірів, що проводилися в 34 країнах, тобто відзначається зменшення кількості і географії проведення. Серії турнірів, призовий фонд яких 2009 року складе 86 млн. дол. США, мають такі назви: турніри «Великого шолому» (4), підсумковий Sony Ericsson Championships, турніри «Premier» (20), Premier Mandatory (4), Premier 5 (5), Premier (10), «International» (31).

Гравці, що проходять за рейтингом до основної сітки основних турнірів групи «Прем'єр» і «Великого шолому», зобов'язані в них виступати. Інакше (за винятком поважної причини, якою може вважатися травма) на них чекає великий грошовий штраф, а також до рейтингу зарахують 0 очок. Щоб дати гравцям більше часу на відпочинок, міжсезоння збільшили з 7 до 9 тижнів, а, крім того, зробили тритижневу перерву в розкладі групи «Прем'єр» після Уїмблдону й двотижневу – після відкритого чемпіонату США. Керівництво WTA туру радикально скоротило кількість медичних перерв у сезоні 2009 р. й змусило платити за них тенісисток. Штрафи становили від 100 дол. за один медичний тайм-аут і звертання до доктора на турнірах нижчих категорій, до 500 дол. – на великих турнірах. Для чотирьох турнірів «Великого шолому» зроблено загальний ліміт, що становить 6 – 7 медичних перерв на всі турніри впродовж року, а плата стягуватиметься при його перевищенні. ATP поки не планує таких нововведень [3, 6-7].

Сьогодні відзначається зближення чоловічих і жіночої професійних серій, що проявляється не тільки в єдиних офіційних спонсорах турнірів (наприклад, BNP Paribas є офіційним спонсором Кубка Девіса й Кубка Федерації), але й спільному їхньому проведенні. Так, на 17 турнірах одночасно боротимуться за титули і чоловіки, і жінки, а ще на 8 – виявлять переможців у різний час.

Щопонеділка ATP і WTA тури публікують свої класифікаційні списки. Важливими змінами в ATP World Tour 2009 року стало скасування чемпіонських перегонів (ATP Race). Це пояснюється тим, що наявність одночасно двох рейтингових систем є занадто складною для рядових уболівальників. Рейтинг ATP базується на результатах 18-ти турнірів за 52 тижні. Мінімальна кількість турнірів, у яких зобов'язані взяти участь тенісисти (крім турнірів "Великого шолому") – 8, що вдвічі більше, ніж у жінок. Система рейтингових очок WTA туру базується на врахуванні кращих підсумків в 16 змаганнях в одиночному розряді за 52 тижні. Провідні тенісистки повинні зіграти не менш 10 турнірів за сезон, що на 3 менше, ніж 2008 року. Тенісистки до 14 років у рейтинговий список не включаються.

На відміну від інших видів спорту, у тенісі звання найсильнішого надається гравцеві за сумою виступів упродовж сезону. Роблять це паралельно всі три керівні організації WTA, ATP і ITF. Наприкінці року кожна з них називає свого лауреата. При цьому якщо WTA і ATP враховують результати виступу тенісистів тільки в турнірах WTA і ATP турів, відповідно те

ITF робить основний акцент на результатах, які показали гравці на турнірах «Великого шолому», Кубка Девіса й заключному турнірі ATP World Tour Finals. От чому імена лауреатів не завжди збігаються. Для жінок ITF розробила спеціальну систему за назвою «Virginia Slims Bonus Pools» (VSBP), що передбачає особливий розподіл балів за досягнення на тих або інших турнірах.

Отже, сьогодні в тенісі відзначається співпраця організацій професійного і олімпійського спорту, що виявляється в формуванні єдиної системи змагань, підвищення значення Олімпійських ігор та командних першостей, об'єднання зусиль щодо вдосконалення професійного туру, впровадження системи антидопінгового контролю.

Одним із проявів комерціалізації тенісу у світі є функціонування менеджерських контор, що «створюють тенісних зірок». Основною метою діяльності контор є здійснення підприємницької діяльності в галузі тенісу. На сучасному етапі у світі існують 15 провідних менеджерських контор у тенісі, які підрозділяються на лідерів, середняків й аутсайдерів. У менеджерських конторах працює більше ніж 100 офіційно зареєстрованих агентів. Більшість контор, а саме 67 % загальної кількості, здійснює свою діяльність у США. Менеджери укладають контракти з талановитими юніорами, які досягли десятилітнього віку. Сума стандартного контракту досягає 10 тис. дол. Багато хто зі «створених зірок» згодом не входять у світову еліту тенісу. Однак, рекламні контракти з різними фірмами забезпечують їм дохід у мільйон доларів. До таких тенісистів належать Г. Гелльнер, Дж. Гімельстоб й ін. Основним критерієм до підписання рекламного контракту в цьому випадку служить зовнішність тенісиста. Суперзірки світового тенісу П. Сампрас, А. Агассі, М. Хінгіс, М. Селеш й інші укладають рекламні контракти в розмірі до 10 млн. дол. Менеджерські контори одержують 15 – 30 % прибутків гравця від рекламного контракту та від проведення показових виступів і 10 % від виграшних призових грошей.

Механізм формування заробітків «зірок» (акторів, спортсменів, музикантів, письменників тощо) першим описав Ш. Розен. Праця спортсменів продається на так званому «ринку зірок», які відрізняє крайня асиметрія в розподілі прибутків: невелика частина працівників (спортсменів) заробляє дуже багато, в інших же заробітна плата невисока. Інша особливість цього ринку – те, що невелике число найталановитіших працівників обслуговує практично весь ринок [3,4]. Очевидно, що призові становлять лише невелику (10 – 15 %) частину прибутків елітних тенісистів. Насамперед це, прибутки від реклами, оскільки теніс – один із самих рекламоємних видів спорту. На кожний призовий долар припадає від 3 до 8 рекламних, залежно від рівня тенісиста і його іміджу. Так, наприклад, 1992 року А. Агассі уклав десятирічний рекламний контракт із фірмою «Nike» на суму 100 млн. дол. Відомо, що популярніший тенісист мав одночасно до 12 рекламних контрактів із провідними світовими брендами. До 20 років В. Вільямс (США) мала офіційні рекламні контракти на суму 70 млн.дол. А. Курникова за шість років своєї професійної кар'єри примудрилася, не вигравши жодного турніру, заробити майже вдвічі більше, ніж три перші номери жіночого тенісу разом узяті. За даними "Forbs", у 2000 р. вона заробила близько 18 мільйонів, далеко випередивши всіх тенісистів (навіть чоловіків) і ввійшовши до дюжини високооплачуваних спортсменів сучасності.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Організація професійного тенісу на міжнародному рівні становлять систему змагань, що поєднує професійний і олімпійський напрямки тенісу, та мережу менеджерських контор. Функціонування системи змагань спрямовано на реалізацію як спортивних, так і комерційних завдань, діяльність менеджерських контор є винятково підприємницькою, що обумовлює вирішення тільки комерційних завдань. Положення, що закріплені в регламентувальних документах, свідчать про те, що поділ на професіоналів і непрофесіоналів обумовлений віковим цензом, рівнем майстерності спортсменів, кількістю рейтингових очок і як наслідок можливістю брати участь у професійному турі.

2. Істотним чинником, що вплинув на розвиток сучасного тенісу, стало повернення йому статусу олімпійського виду спорту й допуск професіоналів до участі в Олімпійських іграх, що сприяло прогресові професійного тенісу практично в усіх країнах-членах

міжнародного олімпійського руху, а також позначилося на особливостях спортивного ринку праці й регулювання в ньому трудових відносин: приєднання олімпійських змагань до міжнародної системи професійного тура (нарахування рейтингових очок); підвищення соціальної значущості олімпійської медалі (незважаючи на заборону рекламної діяльності й незрівнянність національних премій із розмірами призових сум, участь в Олімпійських іграх лідерів світового професійного тенісу).

3. Сучасна структура професійного тенісу у світі становить транснаціональне утворення із глобальним рівнем керування (АТР, WTA), діяльність якого спрямована на трансформацію виду спорту в прибуткове комерційне підприємство з домінуванням у ньому культури «наддержав» (переважно США), де результат роботи (продукт - видовище) продається більш ніж в 200 країнах. Глобалізація тенісу в економічному, організаційному, правовому, виробничо-технічному, інформаційному, науково-технологічному, соціальному, політичному й іншому проявах обумовила формування структури світової тенісної буржуазії, поєднуваної корпоративними (насамперед економічними) інтересами. До них варто зарахувати: фірми-виробники товарів, послуг і розваг (у тому числі ЗМІ); міжнародні спортивні організації; провідних тенісистів-професіоналів.

4. Приналежність системи професійного тенісу до сфери бізнесу обумовлює атмосферу жорсткої конкуренції у всіх її структурних утвореннях, яку диктує ринок, що з одного боку, активізує процеси монополізації усередині самої системи, з другого боку – забезпечує її подальший розвиток. При цьому у вигравші виявляються практично всі суб'єкти ринкових відносин у цьому виді спорту: спортсмени, їхні агенти, тренери, організатори турнірів, фірми-спонсори, глядачі (продавці й покупці спортивно-видовищних послуг) і ін.

Список літератури

1. Починкин А. В. Становление и развитие профессионального коммерческого спорта в России : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Починкин Александр Владимирович; Моск. гос. акад. физ. культуры. – Малаховка, 2006. – 51 с.
2. Профессиональный спорт / под общ. ред. С. И. Гуськова, В. Н. Платонова. – К. : Олимпийская литература, 2000. – С. 316-348.
3. ATP Tour. Последние известия. – режим доступа: // [www.FOREHAND.RU](http://www.forehand.ru), 2009.
4. Woods R. Social issues in sport / R. Woods. – Champaign : Human Kinetics, 2007. – 384 p.
5. <http://www.atpworldtour.com/>
6. <http://www.itftennis.com/>
7. <http://www.sonyericssonwtatour.com/>

СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ І УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІОНАЛЬНИМ ТЕНІСОМ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ: ОСОБЕННОСТИ ЕЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ

Ольга БОРИСОВА

Національний університет фізического виховання і спорту України

Аннотация. Современная структура профессионального тенниса в мире представляет собой транснациональное образование с глобальным уровнем управления, деятельность которого направлена на трансформацию вида спорта в прибыльное коммерческое предприятие. Функционирование системы соревнований способствует реализации как спортивных, так и коммерческих целей, деятельность менеджерских контор является исключительно предпри-

нимательской. В статье определены сущностные характеристики и особенности организации и управления системой профессионального тенниса с учетом влияния тенденций развития мирового спорта.

Ключевые слова: профессиональный теннис, спортивно-коммерческий вид деятельности, система организации и управления, спортсмен-профессионал.

**ORGANIZATION AND MANAGEMENT SYSTEM
OF PROFESSIONAL TENNIS IN MODERN CONDITIONS:
FEATURES OF ITS FUNCTIONING**

Olga BORISOVA

National University of Physical Education and Sports of Ukraine

Annotation. The modern structure of professional tennis in the world represents transnational formation with global level of the management which activity is directed on transformation of a kind of sports to the profitable commercial enterprise. Functioning of competitions system promotes realization both sports and commercial objectives, activity of management offices are exclusively enterprising. In article intrinsic characteristics and features of the organization and management system of professional tennis taking into account influence of tendencies of development of world sports are defined.

Key words: professional tennis, sports-commercial kind of activity, organization and management system, professional sportsman.
